



مرحوم آیت‌الله دکتر مهدی حائری یزدی فرزند مرحوم آیت‌الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی مؤسس و بنیانگذار حوزه علمیه قم و برادر کهنتر مرحوم آیت‌الله حاج شیخ مرتضی حائری یزدی، در سال ۱۳۰۲ در شهرستان قم دیده به جهان گشود. ایشان از سنین صباوت تحصیل علوم دینی را شروع کرد و پس از طی مقدمات و گذراندن دروس دوره سطح (در مدت سه سال) به تحصیل دروس دوره خارج مشغول گردید و در این دوره از محضر آیات عظام بروجردی، حجت کوه‌کمری و سید محمدتقی خوانساری استفاده نمود. علاوه بر این علوم عقلی را نیز پا به پای علوم نقلی تحصیل نمود و تا عالی‌ترین سطوح ادامه داد. چنانکه شرح منظومه و تسمای اسفار را از محضر امام خمینی (قده) در مدت ۱۲ سال استفاده کرد و شرح اشارات و شرح هدایه اثیری را از محضر مرحوم

آیت‌الله العظمی سیداحمد خوانساری، شفای بوعلی را از محضر مرحوم آیت‌الله میرزا مهدی آشتیانی و فلکیات شرح منظومه و منطق آن را از مرحوم سیف‌الله ایسی (در مشهد) فراگرفت. استادحائری پس از گذراندن دوره تحصیلات اجتهادی خود سرانجام به اخذ درجه اجتهاد از سوی آیت‌الله العظمی بروجردی نائل شد. آن مرحوم تدریس در دانشکده الهیات دانشگاه تهران (معقول و منقول) را از سال ۱۳۳۳ آغاز نمود، چنانکه پیش از آن نیز تدریس در مدرسه سهسالار (شهید مطهری) را شروع نموده تا زمان عزیمت به خارج از کشور ادامه داد. آقای حائری در سال ۱۳۳۹ به عنوان مجتهد تام‌الاختیار از سوی مرحوم بروجردی عازم ایالات متحده آمریکا گردید. ایشان در این سفر علاوه بر انجام وظایف مذهبی، شروع به تحصیل فلسفه غرب نیز نمود و مقاطع سه گانه لیسانس، فوق لیسانس و دکتری را به ترتیب در دانشگاه‌های جرج تاون، هاروارد و تورنتو طی کرد و در سال ۱۹۷۹ از دانشگاه تورنتو در رشته فلسفه تحلیلی نائل به اخذ درجه دکتری گردید. آن مرحوم در اغلب مدت تحصیل خود علاوه بر تعلم، به تعلیم و تدریس نیز اشتغال داشت و عمده‌ترین مراکزی که در آنها به تدریس و افاضه پرداخت عبارتند از: ۱- مدرسه سهسالار (عالی شهید مطهری) (درسهای اشارات،

اسفار، کفایه) ۲- دانشکده الهیات دانشگاه تهران (الهیات، درایة الحدیث، شرح اصول کافی ملاصدرا) ۳- مرکز تحقیقات ادیان جهانی در دانشگاه هاروارد ۴- دانشگاه میشیگان (فلسفه و فقه اسلامی) ۵- دانشگاه مک‌گیل (فلسفه اسلامی و ادبیات فارسی) ۶- دانشگاه تورنتو، مقطع فوق لیسانس (ادبیات فارسی - تاریخ بیهقی) ۷- مؤسسه تحقیقات قرون وسطی دانشگاه تورنتو (آموزه‌های پایه‌ای ابن‌سینا) ۸- دانشگاه جرج تاون (بنیادهای دینی در جوامع اسلامی) ۹- دانشگاه ییل ۱۰- دانشگاه آکسفورد انگلستان ۱۱- دانشگاه مونترال (فلسفه اشراق) ۱۲- انجمن حکمت و فلسفه (فلسفه تحلیلی، مغالطات منطق، فلسفه اخلاق) تحصیلات عمیق و پر بار او در دو حوزه علوم عقلی و نقلی و استفاده از بزرگترین استادان این علوم در حوزه‌های دینی و تحصیلات عمیق و پایه‌ای در فلسفه غرب (که از دوره لیسانس در دانشگاه‌های آمریکا شروع نمودند) همراه با قدرت تحلیل و ذهن وقاد و نقاد به او شخصیتی منحصر به فرد و استثنایی داده بود و به جرأت می‌توان گفت که در جوامع علمی اسلامی و اروپایی نظیر و مانند نداشت.

آن مرحوم به نحو اعجاب‌آوری گرایش به طرح



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

سید محمود یوسف ثانی

یادی از

استاد مهدی حائری یزدی

اندیشه‌های بکر و بدیع داشت و به شدت از کارهای تکراری و طرح مسائل در قالبهای کهنه و جامد روگردان بود. شاید بتوان گفت که نخستین بحث‌های عمیق و جدی در حوزه فلسفه تطبیقی را آن مرحوم پایه‌گذاری نمود و به معنای دقیق کلمه در این راه گامهای مؤثر و استوار برداشت. ارائه بحثهای فلسفه اسلامی در قالب زبان فلسفه غربی و طرح بحثهای فلسفه غربی در قالب اصطلاحات فلسفه اسلامی هنر بزرگی بود که او در آن بی‌نظیر یا کم‌نظیر بود و از این حیث همچون پدر بزرگوار خود مؤسس و بنیانگذار به شمار می‌آمد. اطلاعات وسیع و عمیق او در علم اصول و علاقه ویژه‌ای که به این علم داشت، مجال او را در درک و دریافت و مساهمت و مشارکت در بحثهای فلسفه تطبیقی (بویژه فلسفه زبان) وسعت و فسحت بخشیده بود و از این جهت نیز دارای نظریات بکر و بدیع فراوان بود (افسوس که بسیاری از این مسائل را در ضمن درسها و بصورت شفاهی بیان می‌کرد و موفق به نگارش و ضبط آنها نگردید). چنانکه از خصوصیات علمی دیگرشان استفاده از روشهای فلسفه تحلیلی در طرح و تحلیل مسائل فلسفه اسلامی و ارائه آنها در قالبی نو و ابتکاری بود که نمونه خوب آن را در تقریر استوار و خاصی که از برهان صدیقین نموده‌اند می‌توان مشاهده نمود.

عمده آثار آن مرحوم به شرح ذیل است:

- ۱- علم کلی (که یک دوره مختصر فلسفه اسلامی به زبان فارسی است)
- ۲- کاوشهای عقل نظری (مشمول بر چند بحث مهم فلسفی و مباحثی در فلسفه تطبیقی)
- ۳- هرم هستی (مشمول بر یک دوره هستی‌شناسی فلسفی به سبک و روش ابتکاری آن مرحوم)
- ۴- آگاهی و گواهی (ترجمه و شرح انتقادی رساله تصور و تصدیق ملاحظه)
- ۵- کاوشهای عقل عملی (نخستین رساله تحقیقی و عمیق در فلسفه اخلاق به روش تحلیلی و تطبیقی به زبان فارسی)
6. *The Principles of Islamic Philosophy, Knowledge by Presence.* (که رساله دکترای ایشان و مشتمل بر عمیق‌ترین بحث‌های معرفت‌شناختی در فلسفه اسلامی و بصورت تطبیقی است)
- ۷- تقریرات اصول فقه - مربوط به دروس آیت‌الله العظمی بروجردی (تاکنون یک جلد آن چاپ شده و امید است سه جلد دیگر آن نیز به طبع برسد)
- ۸- متافیزیک (مجموعه‌ای از مقالات فلسفی ایشان که

بخشی از آن مکاتبات با علامه طباطبایی رضوان الله علیه است)  
۹- حکمت و حکومت (مشمول بر نظریه خاص ایشان در مسأله نظام حکومتی اسلام)

علاوه بر اینها، در سالهای اخیر اشتغال به شرح و تحشیه منظومه فلسفی تحفة‌الحکم از مرحوم آیت‌الله شیخ محمدحسین اصفهانی داشتند و بخش قابل توجهی از آن را به انجام رسانده بودند. این شرح که نگارنده موفق به مطالعه بخش‌هایی از آن شد کاملاً تحلیلی و انتقادی بوده، تقریرات مفصل و کامل اصول مرحوم آیت‌الله العظمی حجت کوه‌کمری را نیز فراهم داشتند و تدریس آن مرحوم را به عنوان تدریسی متدیک و روشمند می‌ستودند. نوارهای مختلف درسی از مباحث شفا و اسفار گرفته تا درسهای خارج اصول فقه و بحث‌های فلسفه تطبیقی و منطق نیز از ایشان باقی است که عمدتاً در اختیار شاگردان و ارادتمندان آن مرحوم است و امید می‌رود که بنیاد خاصی برای تنظیم و نشر آنها ایجاد شود.

امید است خدای منان روح پرفتوحش را غریق لطف و رحمت خویش فرماید و او را با اولیاء موالیانش محشور گرداند، بمنه و کرمه.



دکتر مهدی حائری یزدی